

2024

Koolitoidu teekaart

Sisukord

1. Sissejuhatus	3
3. Hetkeolukorra kirjeldus ja põhiprobleemid	4
2. Teekaardi eesmärk ja elluviimine	4
4. Lahendussuunad ja tegevused põhieesmärgi täitmiseks	6
4.1. Lasteasutuste toitlustamise määruse muutmine.....	6
4.2. Koolilõuna toetuse suurendamine.....	7
4.3. Hangete tingimuste ühtlustamine.....	7
4.4. Haridusasutustes mahetoidu toetuse muutmine.....	7
4.5. Koolikava planeeritavad muudatused.....	8
5. Muud toetavad tegevused	8

1. Sissejuhatus

Inimese arengut mõjutavad sageli lapseeas sisse harjutatud eluviisid ja tavad. Üheks oluliseks arengu- ja tervisliku seisundi väljakujunemise aluseks on toitumine sh söömis-käitumine. Seetõttu on oluline, et koolilõunal pakutav toit vastaks õpilaste vajadustele, oleks tasakaalustatud, mitmekesine ning lapse tervist toetav.

Koolitoidu oluliseks murekohaks on toiduainete hinnatõus. Koolilõuna riigipoolne toetus on 1 euro, mis on püsinud sellisena aastast 2018. Seetõttu on suureks väljakutseks olemasolevatest vahenditest koolitoitu pakkuda ning ohtu võib sattuda koolilõuna mitmekesisuse ja tasakaalustatuse tagamine.

Viimastel aastatel on lisaks ootusele, et koolitoit oleks tasakaalustatud ja mitmekesine, lisandunud ka mitmeid uusi suundi, mida toitlustajad laste toitlustamisel arvesse peavad võtma – nt suurem kohaliku ja mahetoidu osakaal ning palju erinevaid koolilõunavariante ühe toidupäeva jooksul. Lisakriteeriumite täitmine võib aga suurendada koolitoidu maksumust veelgi. Olemasolevate ressursside arvelt on raske juba täita ainuüksi seda, et koolilõuna oleks tasakaalustatud ja mitmekesine ning vastaks õpilaste energia- ja toitainete vajadustele.

Selleks, et toetada ootustele vastavat koolilõuna pakkumist kõigile lastele, olenemata nende sotsiaalmajanduslikust taustast, on oluline kokku leppida vajalikud sammud ning tegevused. Eesti koolitoidu teekaardi koostamise käigus kaardistati koolilõunaga seonduvad probleemid ja seda mõjutavad tegurid ning leiti lahendusteed ja tegevused, mida järgneva viie aasta jooksul ellu viia ning tegevuste planeerimisel silmas pidada.

Koolitoidu teekaardi koostamisel osalesid

Sotsiaalministeerium, Regionaal- ja Põllumajandusministeerium, Haridus- ja Teadusministeerium, Tervise Arengu Instituut, Terviseamet, Baltic Restaurants, Dussmann Eesti, Eesti Linnade ja Valdade Liit, Eesti Koolitoidu Liit, Eesti Õpilasesinduste Liit, Eesti Lastekaitse Liit, Eesti Lastevanemate Liit ning Riigikogu Eesti koolitoidu toetusrühm.

2. Teekaardi eesmärk ja elluviimine

Koolitoidu teekaardi põhieesmärgiks on luua kokkulepitud prioriteetsete tegevuste ja lahendussuundade abil tingimused, et **koolilõuna vastaks laste eakohasele energia- ja toitainete vajadusele, oleks mitmekesine, tasakaalustatud ning kättesaadav kõigile lastele, olenemata nende sotsiaalmajanduslikust taustast.**

Sõnastatud eesmärk on saavutatav üksnes erinevate valdkondade koostöös.

Teekaart ei dubleeri ega asenda ministeeriumide valdkondlikke arengukavasid, õigusakte, teisi poliitika kujundamise dokumente. Koolitoidu teekaart toob kokku ühtseks tervikuks koolitoidu põhieesmärgi täitmiseks vajalikud suunad, osapooled ja tegevused.

Koolitoidu teekaardi eesmärgi poole liikumist ja tegevuste elluviimist hakatakse osapoolte koostöös seirama iga-aastaselt järgneva viie aasta jooksul. Iga aasta esimeses kvartalis toimub osapoolte ümarlaud. Ümarlaual arutatakse läbi hetkeseis, probleemid ja põhilised ühised prioriteedid ning järgnevad tegevused.

3. Hetkeolukorra kirjeldus ja põhiprobleemid

Toitlustamist koolides reguleerib Eestis sotsiaalministri 15. jaanuari 2008. aasta määrus nr 8 „[Tervisekaitse-nõuded toitlustamisele koolieelses lasteasutuses ja koolis](#)“. Määrusega sätestatakse nõuded pakutavale toidule ning toidu energia- ja toitainete sisaldusele. Määruse nõuete üle teostab järelevalvet Terviseamet. Määrus on uuendamisel, et muuta koolilõuna tasakaalustatumaks ja mitmekesisemaks ning vastavaks uuendatud riiklikele toitumis- ja toidusoovitustele.

Eesti Vabariigi **haridusseaduse** § 7 lõike 2 punkti 3 kohaselt on kohaliku omavalitsuse üksuse ülesandeks tagada oma halduspiirkonna munitsipaalharidusasutuste majanduslik teenindamine ja finantseerimine ning punkti 8 kohaselt tagavad nad õpilastele õppetöö ajal toitlustamise. **Põhikooli- ja gümnaasiumiseaduse** § 42 lõikega 1 on pandud kooli pidajale kohustus korraldada õpilaste toitlustamine koolis, arvestades rahvatervise seaduse alusel sätestatud tervisekaitse-nõudeid. Riigieelarves nähakse ette toetus munitsipaal- ja erakoolis statsionaarses õppes põhi- ja keskkooli omandavate õpilaste koolilõuna kulude katmiseks. Koolilõuna toetus ühe õpilase kohta on kinnitatud Vabariigi Valitsuse poolt. Kehtiv koolilõuna toetuse määr on 1 euro õppepäevas, kokku 175 eurot aastas. Toetus tõusis viimati 2018. aastal (22 senti võrra). **Kutseõppeasutuse seaduse** § 48 kohaselt nähakse kutsehariduses statsionaarses õppes esmaõppe õppekavadel õppivate keskhariduseta õpilaste koolilõuna kulude katmiseks riigieelarves ette samuti toetus, mis lähtub samadest alustest nagu üldhariduskoolide puhul. Koolilõuna toetuse kasutamise tingimused ja korra kehtestab kooli pidaja.

Tervise Arengu Instituudi (edaspidi TAI) poolt 2023. aasta kevadel läbi viidud hinnaanaluüs (12 koolimenüüd üle Eesti, eri toitlustamise vormidega) näitas, et sel hetkel oli toitlustajate poolt antud menüüde ja hindade järgi arvatud tooraine maksumus ühe põhikooli õpilase kohta 1.50 eurot. Sellele lisanduvad veel tööjõu- ja majanduskulud ning seetõttu on enamik kohalikke omavalitsusi tervist toetava koolilõuna pakkumiseks leidnud täiendavaid rahalisi vahendeid. Sellistel juhtudel koosneb koolilõuna maksumus kahest või kolmest komponendist – riigipoolne koolilõuna toetus ning kohaliku omavalitsuse toetus või riigipoolne koolilõuna toetus, kohaliku omavalitsuse toetus ja lapsevanema poolt makstav täiendav summa.

Lisaks on võimalik koolidel saada toetust koolikava toetuse raames, mida reguleerib regionaalministri 26. juuli 2023 aasta määrus nr 48. Koolikava toetus hõlmab haridusasutustes puu- ja köögiviljade ning marjade pakkumise toetust, piima ja piimatoodete (maitsestatamata ja ilma lisanditeta kreeka jogurt, kohupiim ja kodu-

juust ning hapendatud piimatooteid) pakkumise toetust ning kaasnevate haridusmeetmete toetust. Puu- ja köögiviljade ning marjade pakkumise toetuse sihtgrupiks on koolieelsete lasteasutuste lapsed ja haridusasutuste 1.–6. klassi õpilased. Piima ja piimatoodete pakkumise toetuse sihtgrupiks on koolieelsete lasteasutuste lapsed, haridusasutuse 1.–9. klassi õpilased. **Alates 1. jaanuarist 2024. a on koolikava toetuse määraks piima ja piimatoote pakkumise eest 0,06 eurot lapse kohta õppepäevas ning puu- ja köögivilja pakkumise eest 0,04 eurot lapse kohta õppepäevas.**

MAHE-TOIT

Alates 2022. aastast toetab Regionaal- ja Põllumajandusministeerium mahetoidu pakkumist koolieelse lasteasutuse lastele ja statsionaarses õppes õppivatele üldhariduskoolide 1.–12. klassi õpilastele.

Haridusasutustes mahetoidu pakkumise toetuse eesmärk on:

- A. aidata kaasa mahepõllumajandusliku tooraine kasutamisele haridusasutuste toitlustamises;
- B. edendada toidutootmise kestlikkust ning suurendada laste teadlikkust mahepõllumajandussektorist ja keskkonnahoiust laiemalt;
- C. suurendada mahetoidu tarbimist;
- D. tõsta turunõudlust ja edendada mahetootmist.

Toetuse suuruseks ühe koolieelse lasteasutuse lapse kohta on 4,90 eurot ja ühe üldhariduskooli õpilase kohta on 2,20 eurot ühes kalendrikuus. Toetuse saamise eelduseks on, et igas kalendrikuus kasutatakse toidu valmistamiseks vähemalt 20% mahepõllumajanduslikke koostisosi ning toitlustamist pakkuv isik peab olema teavitanud Põllumajandus- ja Toiduametit mahetoidu pakkumisest. Toetust toetava tegevusena korraldatakse infopäevi haridusasutuste pidajatele ja hankespetsialistidele ning infopäevi ja koolitusi asutuste kokkadele ja toitlustajatele, individuaalset nõuandeteenust haridusasutuste kokkadele või toitlustajatele ja hankespetsialistidele.

„Mahepõllumajanduse tegevuskava aastateks 2023-2030“ eesmärk on jõuda 2025. aastaks tasemele, kus mahetoitu pakutakse 25%-le ning 2030. aastaks 50%-le Eesti lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest. Hetkel pakutakse mahetoitu ligikaudu 16% lasteaialastele või üldhariduskoolide õpilastele. Algtase enne toetuse jõustumist 2020/2021 õppeaastal oli 4%.

Üldiselt kasutatakse üldhariduskoolides järgmisi toitlustamise viise:

1. Koolilõunat pakutakse sisse ostetava teenusena ja toit valmistatakse koolis kohapeal.
2. Koolilõunat pakutakse sisse ostetava teenusena ja toit transportitakse koolidesse termosnõudes ettevõtte keskusköökidest.
3. Koolilõunat valmistatakse kohaliku omavalitsuse allasutuste köökides.
4. Koolilõunat pakutakse kohaliku omavalitsuse poolt loodud sihtasutuse tsentraliseeritud teenusena.

Teekaardi koostamise käigus toimunud kohtumistel tõid osapooled välja järgmised põhiprobleemid:

- Kehtiv lasteasutuste toitlustamise määrus vajab uuendamist.
- Koolilõuna riigipoolne toetus on ebapiisav (kallinenud on elekter, toiduained, tööjõukulud jms). Tuleviku vaates võivad maksumust mõjutada ka koolitoitlustamist reguleeriva määruse uuendatud nõuded.
- Hangetega seonduvad probleemid: nende hindamine, järelevalve ning hangetes seatud tingimused (nt suur valik koolilõunavariante).
- Piirkondlikud ja toitlustaja tüübist tingitud erinevused (tooraine kättesaadavus, hind, transportiteenus jms), samuti erinevused selles osas, mis ulatuses on toit õpilastele tasuta.

- Tooraine kvaliteet ei pruugi olla alati võimalikest parim.
- Kooli müügikohtades pakutav toiduvalik ei ole alati tervist toetav.
- Mahetoidu ja kohaliku tooraine kasutuselevõttuga kaasnevad probleemid. Mahepõllumajanduse edendamise tegevuskava aastateks 2023-2030 ühe tegevusena on plaan edendada koostööd haridusasutuste ja kohalike mahetootjate vahel, et edendada mahesaaduste piirkondliku kättesaadavust.
- Toiduraiskamine.
- Koolitusvajadused köökide personalile (toiduvalmistamise oskuste arendamine, sh. menüüde koostamise oskused).
- Koostöö osapoolte vahel (kooli personali ja köögi koostöö; koostöö köögiga kohaliku tooraine ja/või mahetoidu pakujate vahel jne).
- Üldine teadlikkuse tõstmine tervist toetavast toitumisest ja toiduraiskamisest.

4. Lahendussuunad ja tegevused põhieesmärgi täitmiseks

Alljärgnevalt on toodud lahendusteed ja tegevused, mis mõjutavad põhieesmärgi täitmist ehk mõjutavad eakohastele vajadustele vastava tasakaalustatud ja mitmekesise koolilõuna pakumist või lisaks ka seda, et koolilõuna oleks olenemata sotsiaalmajanduslikust taustast kättesaadav.

4.1. Lasteasutuste toitlustamise määruse muutmine

Kirjeldus:

Sotsiaalministri 15. jaanuari 2008. aasta määrus nr 8 „Tervisekaitsenõuded toitlustamisele koolieelses lasteasutuses ja koolis“ (edaspidi määrus) sätestab nõuded koolilõunal pakutavale toidule ning toidu energia- ja toitainete sisaldusele, mis aitavad tagada, et koolilõuna annaks vajadustele vastavalt energiat ja vajalikke toitaineid, oleks mitmekesine ja tasakaalustatud. Määruse nõuded on hetkel uuendamisel. Kehtivas määruses ei ole toidugrupid täpsemalt määratletud ja kirjeldatud, samuti vajab kohandamist süsivesikute nõue (praegu ei ole täpsemalt määratletud süsivesikute allikad, mistõttu on suur lisatud suhkrus osakaal). Uues määruses on suurem tähelepanu kvaliteedil (menüü mitmekesisus, puu- ja köögiviljade, marjade pakumine, soola ja lisatud suhkrute koguse piiramine jne). Nõuded on toidu toitainelisele koostisele toidugruppide kaupa (mikrotoitainetele nõudeid sellisel kujul enam ei anta).

Tegevused:

- Viiakse lõpule lasteasutuste toitlustamist reguleeriva määruse väljatöötamine.
- Määruse väljatöötamise käigus koostati ka kulude analüüs, mida toitlustamise nõuete muutmise koolilõuna maksumusele kaasa toob. Kuluanalüüs valmis 2023. aasta juulis. Kõige enam suurendasid päevamenüü hinda puuviljade, kala ja köögiviljade koguse suurendamine. Keskmise hinnatõus oli ca 14%.

Vastutaja: Sotsiaalministeerium

Määrus töötatakse välja 2023/2024 õppeaastal, jõustub eeldatavalt koos rahvatervishoiu seadusega 2025. aasta suvel.

4.2. Koolilõuna toetuse suurendamine

Kirjeldus:

Seoses viimase aja kiire toiduainete, tööjõukulude ja energia hinnatõusuga on muutumas keeruliseks lastele tervist toetava koolilõuna pakkumine senise maksumuse eest. Riigipoolne haridustoetus, sh koolilõuna toetus antakse koolipidajale. Koolipidaja otsustab ka selle, kuidas toitlustust korraldatakse ja rahastatakse.

Tegevused:

- Võetakse eesmärgiks leida viisid koolilõuna toetuse suurendamiseks.
- Haridus- ja Teadusministeerium koostöös Eesti Linnade ja Valdade Liiduga kaardistavad seni olemasolevad praktikad rahastamise osas eesmärgiga leida parimad lahendused, mis on kooskõlas teekaardi eesmärkidega.

Vastutaja: Haridus- ja Teadusministeerium

4.3. Hangete tingimuste ühtlustamine

Kirjeldus:

Kohalike omavalitsuste poolt toitlustamisteenuse osutaja leidmiseks koostatud hanketingimused on väga varieeruvad. Lisaks seatakse ka erinevaid lisatingimusi, mis omakorda muudavad keeruliseks koolilõuna mitmekesisuse tagamise (nt soov saada toitlustajalt palju erinevaid koolilõunavariante, suur mahetoidu osakaal).

Tegevused:

- Uuendatakse [Tervise Arengu Instituudi pakkumuse näidist](#), mida saab aluseks võtta, kui on vaja läbi viia riigihange toitlustusteenuse pakkuja leidmiseks. Samuti võimaldab näidis muuta avalikud hanked kestlikku toidusüsteemi toetavamaks.
- Eesti Linnade ja Valdade Liiduga koostöös koostatakse heade praktikate kogumik, mis saab abiks olla hangete koostamisel.
- Hanketingimusi koostades lähtuvad kohalikud omavalitsused põhimõttest, et lisanõuete seadmine (nt erinevad koolilõuna variandid) on põhjendatud ja hinnatud lisatingimuste mõju maksumusele.

Vastutaja: Tervise Arengu Instituut

Hanke pakkumuse näidise uuendamise planeeritav aeg on kuue kuu jooksul pärast lasteasutuste toitlustamise määruse vastuvõtmist. Parimate praktikate kogumiku koostamine aasta jooksul pärast määruse vastuvõtmist.

4.4. Haridusasutustes mahetoidu toetuse muutmine

Haridusasutustes mahetoidu pakkumise toetuse jätkamiseks eesmärgiga aastaks 2030 pakkuda mahetoitu vähemalt 50%-le lasteaialastest ja üldhariduskoolide õpilastest, tuleb jätkata mahetooraine kasutamise kompenseerimisega koolides ja lasteaedades.

Toetuse suurendamiseks ja sihtgrupi laiendamiseks kaalub Regionaal- ja Põllumajandusministeerium järgmisi võimalusi:

- mahetoidu toetuse ühikumäära tõstmine;
- kõrgem toetuse ühikumäär neile koolidele ja lasteaedadele, kus kasutatakse suuremal määral kui 20-50% mahepõllumajanduslikku toorainet;
- toetuse sihtrühma laiendamine kutsekoolide õpilastega.

Vastutaja: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium

4.5. Koolikava planeeritavad muudatused

Koolikava toetuse rakendamise aluseks on Eestis koolikava rakendamise riiklik strateegia õppeaastateks 2023/2024–2028/2029.

Euroopa Liit toetab Eestis koolikava toodete pakkumist 2023/2024 õppeaastal ligi 1,2 mln euro ja Eesti riik lisab täiendavalt üle 2 mln eurot. Kogu kava eelarve on kasvanud üle 3,2 mln euro, kuid prognoositavad kulud on sellele vaatamata viimastel aastatel ületanud koolikava eelarvet.

Koolikava toetuses on vajalik planeerida täiendavaid muudatusi järgmisteks õppeaastateks, mis aitaksid kaasa piiratud eelarvevahendite piires parimate valikute tegemisele. Samuti on Euroopa Liidu koolikava auditi käigus tehtud mitmeid parendusettepanekuid koolikava toetuse tõhusamaks rakendamiseks, sh haldusmenetluse täiendamiseks.

Kuna koolikava toetuse kaudu pakutav piim ja piimatooted ning puu ja köögiviljad ning marjad moodustavad olulise osa koolitoitlustuse tervikust, on ettepanek kaasata see koolitoidu teekaardi raamistikku, et planeerida koolikava toetuse muudatusi kooskõlas teiste huvirühmade ja osapooltega.

Vastutaja: Regionaal- ja Põllumajandusministeerium

5. Muud toetavad tegevused

- TAI poolt koostöös Sotsiaalministeeriumi, Regionaal- ja Põllumajandusministeeriumi ja Terviseametiga väljatöötatud [müügikohtade juhendi](#) uuendamine ja laialdasem kommunikeerimine koolipidajatele, et koolides paiknevates müügikohtades oleks toiduvalik tervist toetavam. Tegevus on plaanis 2024. aasta teises pooles.
- Toiduraiskamise vähendamiseks kriteeriumite ettenägemine hanketingimustes (nt ülejääva toidu annetamine, vähemate koolilõuna põhivariantide nõuete seadmine). TAI uuendab pakkumise näidist kuue kuu jooksul pärast määruse vastuvõtmist
- Tervislikel põhjustel teisiti toituvate laste toitlustamisel tihedam koostöö toitlustajate ja patsiendiorganisatsioonide vahel.
- Sihtrühmade teadlikkuse tõstmisega seotud tegevused. Näiteks koolitoitlustaja teadlikkuse tõstmine mitmekesise ja tasakaalustatud menüü koostamise osas (sh põhitoitainete sisalduse ja osakaalu arvutamine, tooraine kvaliteedi hindamise oskus), aga ka lasteasutuse pidajate ning lapsevanemate teadlikkuse tõstmine. Samuti teadlikkuse tõstmine usulistel või veendumuslikel ajenditel teisiti toitumise osas. Näiteks on TAI poolt 2024. aastasse planeeritud koolituskursus inimeseõpetuse õpetajatele „Täienduskoolitus toitumisest ja liikumisest õpetajatele“ ja koolituskursus „Laste toiduteadlikkuse ning söömis- ja liikumisharjumuste kujundamine lasteaiasõpetajatele“ neljale koolitusgrupile. Lisaks viiakse läbi koolikokkadele suunatud NutriData koolitusi ning toimub toitumisalane teavituskampaania.
- Haridusasutustes mahetoidu pakkumise toetuse edasiseks rakendamiseks jätkata mahetoitlustamise infopäevade, nõuandeteenuse ja kokkade praktilise koolituse läbiviimist.
- Koolitoidu uuringu läbiviimine, et koguda uuemaid ja asjakohaseid andmeid koolitoidu kvaliteedi ja koolitoidu tarbimise osas.

